

Mizsur Dániel TÖRTÉNETEK A TENGERRŐL

A költő, ha hódolatát, szellemi rokonságát kívánja kifejezni, hommage-verset ír. Megidézi, majd a legnagyobb tisztelettel maradva búcsút int a mesternek: eljön a továbblépés ideje, a hommage jelentősége hamar felszámolódik a változás természetes tempójában. A festő azonban nem szabadulhat ilyen könnyen. Főleg, ha olyan ellenállhatatlan kép lóg műtermének falán, mint Caspar David Friedrich *Szerzetes a tengerparton* című munkájának reprodukciója; és Szűts Miklós képeit nézve ez a gesztus aligha fakadhat csupán a pusztá tetszésből.

Caspar David Friedrich: Szerzetes a tengerparton

Friedrich képe ismerős, mégis szükséges felidézni, mit is látunk. Elsőre mintha gomolygó ködbe pillantanánk, szürkés-kék homályba. A tekintet nem találja nyugvópontját, majd mégis eligazítja a szigorú horizont: felismerjük, hogy a szürkés ég alatt a tenger hullámozik feketén. Talán vihart hozó szél fodrozza a tenger felszínét, ahogyan kifut a homokos partra; és a vihar előkészületében talán legutoljára vesszük észre, hogy valaki áll a parton. Egy szerzetes – mondja az utólag adott cím. Parányi alakja szinte belevész a tenger sötétjébe, félő, hogy ruhájába kap, és elsodorja a szél. Nem ő van a középpontban, bár szinte középen áll. Talán csak velejárója a hiánynak, a fokozhatatlan reményvesztettségnek, amelyet a kép sugall. Ott áll egy ember, szemben a végtelennek mutakozó tengerrel, háttal nekünk, és érezhetően nem tud mit kezdeni a látvánnyal, de rajta keresztül mi sem, nézői ennek az egésznek. Pedig mi beljebb vagyunk, amerre a biztonságosabb emberi világ lehet. Nem kell osztoznunk a szerzetes kiszolgáltatottságában – de hát Friedrich tája nem is táj, hanem nyugtalan vízió, „küzdőtér, ahol az ember sorsa eleve eldőlt”, írja Földényi F. László *A festészet éjszakai oldalában*. A horizont mentén csak összesűrűsödik a homály, talán pont ott, ahonnan még volna mit remélnie a szerzetesnek. Mint Friedrich figurái általában, a szerzetes is háttal áll, legalábbis háttal a nézőnek; mintha a látvány csakis őrá tartozna. Arcára a sorsát hirtelen felismerő ember nyugalma

telepszik, a tárgyát vesztő sóvárgás – ha volna arca a szerzetesnek. De az erőteljes intés, ami előtt a szerzetes csak megtépázva állhat, megfosztja őt az emberi megnyilvánulás minden lehetőségétől. A vereségben ezért érezni bábszerűnek alakját. Kleist megjegyzése, hogy ezt a tájat úgy nézzük, mintha lemetszették volna szemhéjainkat, erre utal: nemcsak a festmény ellenállhatatlan erejére, hanem – és legfőképp arra –, hogy az ember itt olyan vereséget szenved, amely után nehéz bármit újratekdeni: vagy éppen lehunyni a szemünket.

Szűts Miklós: Felszab tér

Ha időrendben haladunk előre Szűts Miklós életművében, olyan érzésünk támadhat, mintha szándékosan ide, Caspar David Friedrich tengerpartjára vezetne a festő. Életműve, mint egy utazás, halad kifelé a városból, autópályán elhagyva az emberi világot, hogy az utazás valami felismerhetetlen tájban érjen végét. A korai festmények csendéletek, szobabelsők, absztrakt képek. Majd jönnek képek a városról, magukra maradt helyekről, amelyek a nappal világosában eltűnnek szem elől: kikötők, sikátorok, bérházak belső terei, aluljárók, külvárosi megállók, vészkiáratok, amelyek csak az éjszakai derengő világításban láthatók.

a hiány

Külvárosi, elhagyatott, de felismerhető színhelyek, néhol még emberi alakok is fel-feltűnnek, igaz, mintha éppen a képből sietnének kifelé esernyőjük alá menekülve. Még égnek a lámpák, de már a semmibe világítanak, fényük nem vetül emberi arcra. Nem ember utáni világ ez, hanem olyan, amelyről az ember már lemondott, csak a festő merészkedik ide, hogy megmutassa a hiányt. Sötét színek, fekete, szürke, barna és fehér, a köd és a tél színe. De a bizonytalanság sem tart sokáig – a címek is segítenek tájékozódni: elrendezik a tekintetet, kibontják a kép tárgyát,

hirtelen kirajzolódik a foltok káoszából a móló, a folyóhoz vezető lépcső, a toszkán táj. Mindig van valami reális fogódzó, ami még ehhez a világhoz rendel: egy jelzőlámpa, egy villanypózna – az emberi világ emlékeztetői. Színeivel és helyeivel fojtogató festészet, de minden felismerhető, ezért nem félünk annyira, bár érezni a reáliát magába szippantó borút, amellyel az utazás végén találkozunk majd. Felkereshető helyek jelennek meg, mégis, mintha állandó köd ereszkedett volna a városra, minden áttetsző, mintha a festő erős félhomályban, szürkületkor festette volna képeit.

Szűts Miklós: Zápor után, Schlézingernél még esik

Nem maradunk azonban sokáig a város terében, megjelennek az utazás-képek: gyakran az autó szélvédőjén keresztül pillantunk ki a félhomályba, az elmosódó utakra. Autóút-képek, kifelé megyünk már a városból, magunk mögött hagyjuk a város eldugott tereit. Megjelennek a tájképek, de a festő még jelzi, hogy kifelé tartunk a városból, a táj még a városhoz, az emberi jelenléthez kötődik. Ezért gyakori témája az erdőbe, a tájba vesző autóút, gyakran még a szaggatott vonalak is látszódnak: keveredik a város, a mindennapi élet profanitása és a táj szakralitása. Az utak meghatározzák a tájat, kivezetnek a képből, sejtetve, hogy a képen kívül is folytatódhat az utazás. Azok a képek, amelyek a táj megjelenítésére fókuszálnak, főként erdőket, fákat mutatnak, egyelőre azonban még a kert-jelleg is érződik. Majd kiérünk a tájba, néha még látni egy-egy házat, egy-egy villanypóznát felsejleni az út szélén, a távolban, és a címek megint segítenek tájékozódni (*Nem történt semmi, Sebald hajóúton, Sebald Manchesterben, Őszi út az Alpokban, A nap vége* stb.).

semmi fogódzó nincs

Az igazi fordulat éve 2013. Az előző két év képei között ugyan még felsejlenek a város képei, a móló, egy kilépő; az

utazó talán nem tud, vagy nem mer lemondani a városról, a kézzelfoghatóról; de cím nélküli képein már megjelennek a kavargó fekete-szürke foltok, semmi, de semmi fogódzó nincs, nincs villanypózna, nincs ház, nincs jelzőtábla. Eltűnik a horizont is mint tájékozódási lehetőség. A város és az út elhagyásának traumája szülte talán ezeket a képeket, az irány kétségbevonhatatlan: a városi terektől az emberen túli táj örvénylése, áramlása felé fordul a festő.

A 2013-as év képein rendeződik az örvénylés. A festő mintha megerősödve hagyná maga mögött a kaotikus képeket, az alaktalanságot, vázlatosságot, a skicc-jelleget. A rendeződés azonban cseppet sem megnyugtató. A tárgyak, az alakok eltűnnek, a káosz felszámolódik, de ami a helyén marad, az a szintisza jelentésnélküliség mégis-ábrázolása, a hiány radikális kinyilvánítása. Nemcsak az emberi jelenlét elemei tűnnek el, hanem maga a táj is: két színné olvad össze mindaz, ami elmondható, ami egykor ábrázolható volt.

Szűts Miklós: Történetek a tengerről 1.

És most újból fel kell tennem a kérdést: mit látok? Két szín, a fekete és a fehér, a sötétség és a világosság egyeduralmát. Visszaáll a horizont. A világos fölül, talán ott van mögötte az ég, a szürke ég, amely Friedrich képén a sötétséghez idomul a horizont vonala mentén. Alul a fekete, a sötét, ahol egykor a szerzetes állt, ahol a part volt homokdűnéivel. Egyes képeken a két szín helyet cserél, mintha mindegy lenne, melyik hol és mikor mit nyel el. Ezek a tájak már aligha nevezhetők tájaknak. De tudom, milyen úton érkeztünk ide, így a két színre redukált látvány mögött látom mindazt, amit el kell, hogy nyeljen a kép.

továbbmondja

Nem is tudnám, hol vagyok, ha Szűts nem adna újból címet képeinek: „történetek a tengerről.” Történetek, de inkább történetek emlékei, ha még lehet emlékezni ebben a két színre redukált, elhagyható, de következetesen ábrázolt

világban. Friedrich tájképei – jegyzi meg Földényi F. László – teoretikus képek. Az ábrázolás mögött beszédes gondolat áll, mégis nehéz lenne pontosan megfogalmazni, miben is áll az a reményfosztottság, az a félreérthetetlen vereség, amely a *Szerzetes a tengerparton* című munkájából kiérezhető. Ha Friedrich teoretikus, akkor Szüts még inkább az: továbbmondja azt a gondolatot, amely teljesen felemészti a tájat, és amely egyúttal Friedrich képét is szülte. Szüts képei voltaképpen feleletek Friedrich festményére: *ecce homo*, a hiány és a reményvesztett sóvárgás még tovább fokozható. Amit Caspar David Friedrich elkezdett és talán tovább nem redukálhatónak vélt, az most itt, egy magyar festő, Szüts Miklós festményein nyeri el végső radikális jelentését. Most értünk volna csak igazán a német festő tengerpartjára?

felső kép | Szüts Miklós: Megálló

[Szüts Miklós honlapja](#)